

<64> 178 *neplatné nepoplatné* – 179 *bez dětí* bez pokrevního příbuzenství (staré čes. právo neznalo jiného dědictví než rodového; nebyli-li tu takoví dědici, nastala odúmrtí, která spadla na král. komoru)

<75> 181 *lidí posvátných kleriků*; z *práva obecného* podle práva a procesu římsko-kanonického

<77> 185 *člověk z měšťan pánuov* obyvatel poddanského městečka (čl. je svědectvím tuhého poddanství a omezení svobody stěhovací) – 186 *na království* do královského města; *vezma odpuštění* vezma dovolení k odchodu, t. zv. výhost – 187 *sv. Martin* obvyklý termín (11. listopadu); *odstúpiti* odejít, opustit místo – 189 *miesto sebe* musil osadit jiným, aby vrchnosti neunikla pracovní síla; *těžením* vzděláváním země – 193 *inhd* ihned – 194 *vyhosty* propuštění (z poddanství) – 196 *vyvésti* ospravedlnit

ČESKÁ LISTINA

Český jazyk proniká do listin poměrně dosti pozdě. Nemůžeme přesně stanovit dobu, kdy se tak stalo. Čeština patrně zdomácněla nejprve v písemnostech rázu soukromého, tedy v listech, kdežto do písemností právnických, do listin, se dostávala jen pohenáhl, protože soutěž s vytríbenou latinskou listinou byla příliš nesnadná. Zatím co ve velkých městech, kde vládoucí vrstva byla německá, vyhotovovaly se již vedle listin latinských i listiny německé, podobně jako tomu bylo i v kancelářích zeměpanských, v menších městech a ve vsích převážně českých, když se sjednávaly písemné smlouvy, dávalo se tak česky. Ale tyto nejstarší české listiny se nám nezachovaly až na nepatrný příspěvek na zakládací listině litoměřické, o které byla již řeč v oddílu prvním pod č. 3 (str. 775). Svědectvím toho, že však předcházela delší vývoj, je fakt, že nejstarší dochované listiny mají již pevnou formu zcela obdobnou listinám latinským, od nichž přejímají i způsob mluvy, kterou někdy dovedněji, jindy méně způsobile napodobují. Proto i v našich právních listinách, jimiž se zakládá nějaký právní stav nebo poměr, můžeme již rozlišovat zcela jasně jednotlivé částky (formule), které se opakují s nepatrnými změnami, jak si toho vyžaduje případ, který listina právě řeší. Tyto formule, obdobně jako tomu je v latinských listinách, svědčí, že jejich čeští skladatelé je znali dokonale a měli na mysli nebo dokonce napodobovali jako předlohu starší listiny české, které se nám nedochovaly.

Za nejstarší českou listinu nám dochovanou považujeme nyní listinu z roku 1370 (je sice datována rokem 1371, ale to proto, že se ve 14. století ještě měnil letopočet už na Hod boží vánoční a nikoliv na Nový rok; listina tedy spadá podle našeho počítání ještě do roku 1370). Překvapí pevností a jistotou a dobrou českou dikcí. Její skladatel nebyl jistě učený písař, protože se neostýchal vnést do ní nářeční tvary. Právní mluva je naproti tomu neurčitá, ale ta spadá na vrub písaře, který listinu skládal. Proto se můžeme jen domnívat, že šlo o postoupení práva honitby nebo vůbec užitku z lesa, na tehdejší dobu poměrně cosi nového, pro co nebyl český právní výraz ještě dosti ustálen.

1 Vezte to všickni, ktož vidie tento list anebo slyšie čtúce, že jáz Pešl tak řečený Neumberger, meščenín Večšieho mesta pražského, před urozeného mužě před pana Bočka z Kunstáta tak řečeného z Poděbrad předstúpiv, tu sem jeho snažnú prosbú prosil, aby mi ráčil toho přieti do své vôle, abych mohl ve Psářích
5 v tak řečeném Háji, na jeho, což on tu jmá pan Boček dřieve menovaný, na tom vóli jmieti až do jeho vôle a doněvadž by mi toho ráčil přieti. Tu pak dřieve řečený pan Boček vzezřev na mú prosbu, i odpustil mi tu na svém, což on tu jmá, volnu býti anebo vóli jmieti pod takúto úmluvú: Když by kolivek on pan Boček mně anebo

mým ludem tu nepřál vůle jmiati, tehdy inhed jmá i bude jmiati plnú i svobodnú
10 moc beze všeho protivenstvie i beze všie řeči v své se mocně uvázati. A té veci
svedečstvie a na jistější potvrzenie k tomuto listu pečet moji a pečeti páně Vítkovu
z Žehušic, Matějovu tak řečeného od veže a Bernhartovu tak řečeného z Pieska,
meščan Vetsieho mesta pražského kázal i prosil na svedečstvie přivesiti. Dálo se to
15 a dáno v Poděbradích v pátek den svatého Jana Evanjelisty léta od narozenie
syna božieho po tisíci po třech stech po sedmidcát prvého.

<1> 1 *vezte* (dial.) vězťe – 2 a 13 *meščenín, meščan* (2. pl.; dial.) měšťan – 2 *Večšieho mesta* (dial.) *pražského* Starého města pražského na rozdíl od Nového a Menšího města pražského (nynější Malé Strany) – 4 *přieti do své vůle* dopřáti podle své vůle – 5 *vůle* (zde) volnost – 6 *doněvadž* pokud – 7 *odpusťil* dovolil – 8 *kolivek* (dial.) kolivěk – 9 *inhed* ihned – 10 *v své se mocně uvázati* vzíti v držení, v držbu – 10-11 *veci svedečstvie* (dial.) věci svědectví – 12 *od veže* (dial.) z domu řečeného „U věže“ kdysi v místech nynější Kaprové ul. na Starém městě praž.; z *Pieska* z míst nyněj. Jungmannova nám. na Novém m. praž. – 13 *přivesiti* (dial.) přivésti – 14 *dáno*... 27. prosince 1370, který připadl na pátek, jak je v listině uvedeno, kdežto roku 1371 byl 27. prosinec již v sobotu, čímž je prokázáno, že je tu počítáno podle způsobu obvyklého v době předhusitské, kdy se změna letopočtu prováděla na svátek Narození Páně, 25. prosince, podle čehož se označoval letopočet známým údajem „Léta Páně“ (lat. Anno Domini)

Než byla nalezena listina z r. 1370, byla za nejstarší dochovanou českou listinu považována listina z r. 1373, která je pozoruhodná tím, že ji vydal Tomáš ze Štítného.

2 Já Tóma z Ščítného přiznávám se, že sem prod(al z)a paddesát kop grošův
pražských sestře svéj paní Dorotě, (manželce) Odolenově z Chluma v Žirovnici,
pól šestý kopy (pla)ta do života i s tú dědinú, s niežto těch jistých pól šesta kop
pla(ta bráti) jmají. A ty jisté penieze vzal sem od nie jménem (pla)ta od to(ho) lánu,
5 jehožto jest Tropouš, tak řečený sedlák, d(ržitelem) lána až do Andrle, ješto tři
čtvrti jmá a devět (lán); sešlo-li by co té pól šestý kopy počtem na těch lánech
počnúc od t(oho) láně Tropoušova, aby na tom jistém Andrlovi dobý(vali); aby ona
donidž jest živa i jejie muž s ní za života jejie tej (dědi)ně i tomu platu mocně pa-
novali a po jejie živo(tě) by se mým dětem vrátila opět. Než deset kop, kamž by
10 koliv (uká)zala, já neb mé děti v roče vydati jmají a té jisté (děd)iny d(ne)s jí
sstupuji a slibuji jí zpravovati zemským právem (s tě)mi přátely mými. My také,
Ješek z Kosovy Hory a m(y, Herb)or z Ot(ra)dovic, všichni jednu rukú s dřeveře-
čeným Tómú z(pravu)jem tu dědinu a dlužni smy zpravovati, i známy (se, ž)e smy
zprávce té dědiny právem zemským před každým člov(ěkem). Pakli bychme jie
15 podlé zemského běhu nezpravili, (vši) se známy, že ty jisté penieze jich a s třetinú
viece jsmy jí dl(užni), a v těch peněžích kteréhož by kolivěk z nás upom(enula)
přitelem, poslem nebo listem, ten druha dva s sebu pojma ne(bo miesto) nich
dva jiná pocestná, každý se dvěma koňoma (a s pach)olkem jmámy vléci v Praze
u Věčšiem městě, kdež by ná(m hospo)du ukázala podlé obyčeje ležákového.
20 Pakli bycho(m ne)přeleželi neděle čtyři a nebo snad i neleželi, ale po upomenu(tí
spra)vedlivém z leženie, tehdy řečená paní Dorota a n(eb m)už jejie v židech i v kře-

stěnech můž na naši škodu ty jist(é penie)ze vzieti a my proto vždy abychom predse leželi, a(ž by j)im jistina i ty škody, což by na ně skrze to přišlo, byla zapl(acena). Pakli bychme proti tomu zapsání co se přeli a(neb) jeho neplnili, to sami známe, že
25 bychom to protiv svéj cti d(ěli), a tomu na svědečstvie své smy pečeti přiložili. (My) pak, Petr a Jan, bratřie z Rožmberka na svědectvo této sml(úvy a na) prosbu dřeveřečeného Tómy také smy své pe(četi) přiložili. Léta od narozenie syna božieho po tisíc letech po (třech) stech po sedmicát třetieho v sobotu první po d(ni s)vatého Franciška.

⟨2⟩ 1 *příznávám se* dosvědčuji – 3 *plat do života* doživotní poplatek; *dědina* nemovitost – 6 *sešlo-li by co* jestliže by něco zůstalo nezaplaceno – 7 *dobývali* domáhali se (právem) – 8 *donidž* dokud; *panovali* měli ve vlastnictví – 11 *sstupuji* postupují; *zpravovati* odstraniti právní závady – 13 *dlužní smy* jsme povinni – 15 *podlé zemského běhu* podle zvyklostí v zemi (české); *nezpravili* neodstranili právní závady – 15-16 *s třetinú více* o třetinu zvýšená původní dlužná částka – 18 *vléci* vlehnutí, nastoupiti t. zv. ležení, kterým se donucoval dlužník k placení, protože musil hradit útratu rukojmím, t. zv. ležákům – 19 *u Věčšiem městě* na Starém městě pražském; *podlé obyčeje ležákového* podle obyčeje ležáků – 20 *nepřeželi* neodbyli si ležení (jako ležáci) – 21 *v židech i v křestěnech* t. j. braní, další donucovací prostředek, jímž věřitel si vydlužil na vrub dlužníka, po př. i s úrokem, který byl u židů neomezen – 25 *děli* dělali – 27 *Léta...* t. j. 8. října 1373

Naproti nejstarším českým dochovaným listinám, které jsou nesporně t. zv. soukromé, bývá jako první veřejná listina česká kladena listina Joštova z r. 1383. Ale jednak rozlišování mezi tím, co je soukromé a co veřejné, je v této době ještě velmi vratké, a jednak v listině markraběte Jošta jde o soukromý závazek mezi ním a jeho bratrem markrabětem Prokopem. Je to však nesporně listina vyhotovená markraběcí kanceláří, proto si zaslouží pozornosti tím spíše, že je i právnickou formou velmi dokonalá.

3 My Jošt, z buožie milosti markrabie a pán moravský, první dlužník, a my Herart z Kunstata, Petr z Sternberga, Petr z Kravař řečený z Plumlova, Lacek z Kravař, Jaroš z Cimburka, Ješek Puška z Kunstata, Jan z Mezeříčie a Jiřík z Bietova rukojmie s ním se panem Joštem, markrabí, i zaň spolní rukú nerozdielnú, naší dobrú věrú beze všie zlé lsti slíbili sme i slibujem osvícenému kniežeti
5 panu Prokopovi, markrabí moravskému, a jeho dětóm aneboli tomu, ktož by tento list jměl s jeho dobrú volí markrabie Prokopa, pět set kop grošův pražských čisla moravského i poplacenie od tohoto svatého Juřie, ješto jmá najprvé přijíti přes celý rok čtúce, dáti i hotovými dobrými penězi uplně zaplatiti beze všeho prodlenie
10 i bez omluvy, bez súdu i beze všiej odpory i přiekazy. Pakli bychom toho neučinili, jehož buoh nedaj, tehda když bychom my rukojmie svrchu psané od markrabie Prokopa neboli jeho jménem neboli od jeho dětí nebo ktož by tento list jměl, upo-
manuti byli, ihned každý z nás jmá miesto sebe urozeného panoši s jedním pacholkem a se dvěma koněma, jeden druhého neočekávaje, ani na druhého ustrkaje,
15 jmámy poslati do Prahy v obyčejné a pravé leženie k čstnému hospodáři, kdež by nám od nich bylo ukázáno, a tu jmámy i slibujem vléci. A když by dvě neděli minule od svrchu psaného roku vloženie neboli nevloženie a ti jistí peniezi dřeveřečenému markrabí Prokopovi neboli jeho dětóm neboli tomu, ktož by tento list

20 jměl, úplně nebyly zaplacený, tehdy on, markrabie Prokop, neboli jeho děti neboli, 20
ktož by tento list jměl, mohú i dávány jim plnú moc těch jistých pět set kop grošův
mezi židy neboli křesťany vzieti i dobytí na naši škodu nerozdielnú. Pakli by ti pe-
niezi hlavní mezi židy neboli mezi křesťany nemohli na škody dobytí býti, tehdy ot
nezaplacenie svrchu psaného času, kdež by jinde na též penieze škody vzešly, ješto
25 by byly podobně ukázány, aby skrze nás byly úplně zaplacený. A z toho jistého le-
ženie nemají vyjítí naše panoše ižádným právem ani ižádným činem tak dlúho,
doněvadž bychom hlavních peněz se všemi s jedněmi i s druhými škodami kterakž
kolivěk vzatými pro nezaplacenie svrchu psaných peněz, ješto by svědomě byly
ukázány bez přísahy, napřed jmenovanému markrabí neboli jeho dětem neboli,
ktož by tento list jměl, zaplatili a zpravili úplně a cele bez odporu a bez súdu. A na
30 svědomie a na tvrdost tej věci a toho psanie svéj pečeti sme k tomuto listu přivěsili.
Dán tento list v Brně tu první středu po tej neděli, ješto zpívají Reminiscere, léta
od buožího narození tisíc tři sta osmdesát devátého.

<3> 1 *Jošt* syn Jana Jindřicha a vnuk Jana Lucemburského, nar. r. 1351, zemř. r. 1411,
morav. markrabětem od r. 1375; *první dlužník* vzhledem k ostatním rukojmím a jejich zá-
vazkům – 4 *spolní rukú* rukou společnou – 6 *Prokop* bratr Joštův a vedle něho markrabí morav.
– 7 *s jeho dobrú volí* t. j. komu by pohledávku postoupil – 7-8 *čísla moravského* podle po-
čítání obvyklého na Moravě, t. j. 64 grošů za kopu – 8 *od tohoto sv. řuřie* v olomoucké diecési
23. dubna, obvyklý termín platební – 10 *beze všiej odporu a přiekazy* beze všeho odporu
a překážek – 14 *na druhého ustrkaje* svaluje – 15 *leženie* jehož provádění se dále líčí (srov.
pozn. u předešlého čís. 2) – 16 *vléci* nastoupiti ležení – 17 *vloženie neboli nevloženie* nastou-
pení nebo nenastoupení ležení – 21 *mezi židy neboli křesťany vzieti* (srov. pozn. u čís. 2);
nerozdielný nerozdielný – 25 *ižádný* žádný – 26 *doněvadž* dokud; *hlavních peněz* dlužné
sumy, ale dlužník byl povinen zaplatiti i náklady věřitelovy vzniklé vymáháním pohledávky
i rukojmí z ležení, po př. úroky – 30 *na svědomie* na svědectví; *na tvrdost* podle latinského
výrazu (firmitas, pevnost, platnost) – 31 *Dán*... 17. března 1389, protože r. 1389 neděle
Reminiscere (2. neděle postní) připadla na 14. března

Nespornou veřejnou listinou je dokument z r. 1395, kterým král Václav IV. při-
stupuje na podmínky t. zv. jednoty panské (srov. o ní zde na str. 616n.). Tato listina má
všechny náležitosti, které se požadují v této době od podobných listin: je vyhotovena
v obvyklé formě, psána na pergamenu, jako ručitel za Václavův slib vystupuje jeho bratr
Jan Zhořelecký, byla zpečetěna pečeti obou dvou a byla uložena do korunního archivu
mezi jiné stavovské listiny.

4 My Václav, z božie milosti římský a český král, množitel říše, vyznávamy
v tomto listu všem, ktož tento list uslyšie neb čísti bude, že nám páni češčí tyto kusy
i artikuly vydali sú, jako ti řádem v tomto listu psání stojie: Najprvé o našem po-
čestném a o našem řádu i o všem našem dobrém aby jednáno bylo, i o všechno
5 zemské dobré. Také aby pánóm a zemenóm, což jest kolivěk nynie v tejto válce
komu se več uvázáno, světským nebo duchovním, aby to navráceno bylo inhed
všem zase mocně a sstúpeno. Viece aby to kmetovstvo, jakož jest bylo najprvé
s královú milostí a se pány i s zemany obstanoveno a přiseženo, aby to bylo před se
konáno a před se šlo, a ti kmetové aby přijmúc jiné pány, kteříž by k tomu hodni byli
10 a přirození od stara dávna, aby mohli súditi mocně bez přiekaz, komuž by co odsú-

dili neb prisúdili, aby to mocno bylo a toho jim pomáháno, tak aby to vždy bylo dokonáno, což naleznu. A kteříž sú kmetové sešli, aby jiní s panskú radú byli vydáváni. Viece také což jest kolivěk vdovám nebo sirotkóm nebo komu kolivěk zemenínu vzato neb kterak koli bez práva uvázáno, aby to bylo vráceno a stúpeno
15 zase, buď duchovným nebo světským nebo kterého kolivěk stavu, a tož podlé těch kmetów odsúzenie neb prisúzenie, neb bez súdu vráceno, jakož na kom vidieno bude, a to aby bylo provoláno mezi obcí. Také aby u dvorských desk řád šel dřevnieho obyčeje, i provolanie i uvazovanie, jakož jest bylo od stara dávna, aby u těch desk úředník byl pán urozený, zachovalý a k zemi usedlý, s panskú radú
20 usazen, a ten aby prisáhl i královské milosti i obci pravdu plnú vésti. Viece také o diskách zemských, aby ty byly chovány podlé obstavenie starého, a nebyly otvierány bez panského věděnie. A v ta registra aby nebylo kladeno než při pániech, při kmetech, a zvláště při třech najméně. A úředníci aby takéž byli usazeni s panskú také radú, ješto by hodni byli a ti aby prisiehl jako u dvorských desk,
25 aby pravdu vedli. Také aby písar zemský podlé obyčeje zemského a podlé věděnie panského k tomu hodný byl obstanoven, a ten prisáhl takéž, jakož dřéve psáno jest, aby pravdu plnú vedl. Viece aby od desk bránie řečníkóm i komorníkóm i všech jiných úředníków, kteří k súdu neb ke diskám príslušejí, aby viece netázáno bylo, než jakož od stara dávna bylo. Také aby póhonové řádem starým šli, aby
30 každý pohonín byl obyčejem starým, duchovní i světský, aby při starém obyčeji všichni byli zachováni. Viece aby groš dobrý byl obstanoven a učiněn, jakož jest byl obstanovil ciesař, a na to list nám dal pod svú pečeti pod majestátem, i při tom listu královské milosti pečet a nám jest královská milost prisáhla. Také o berni, aby ta brána nebyla než podlé běhu starého obyčeje, na ty časy jakož má
35 brána býti a těmi zvláště, kterýmiž dřéve byl jest obyčej a byla brána. Viece také aby žádný druhému bez práva neuvazoval se v jeho. Pakli by kto proti tomu učinil bez práva, odpověda neb neodpověda, aby jemu to za bezprávie položeno bylo a tak nad ním popraveno, jakož na takového slušie. Také aby v popravy ti nesáhali, ješto s právem sáhnúti nemají, než poprávce k tomu zjednaní podlé starého ustavenie.
40 Viece aby konšelstva ve všech krajích před se šla a byla učiněna a ta mocně skonána a obstanovena, a poprávce aby mohli popravovati beze všech príekaz podlé starého obyčeje. Také násilé všecka ženská, vdovská, panenská, aby také podlé starého obyčeje mštěna byla, tak aby ty věci umdleny byly, aby se v zemi nedály. Viece aby mordové, vraždy, lúpeži, na silniciech bránie neb které kolivěk
45 zlosti jiné, ješto by se v zemi dály, aby ty byly súzeny podlé starého práva a obyčeje. Také aby purkrabstvie pražské pán urozený zemský, jako od stara dávna bylo, aby držal, a na ten úrad sazen byl s panskú radú, jenž by i královské milosti i zemanóm i obci hodný byl. I na jiné úrady také, jenž jsú je páni od stara dávna drželi, kteříž jsú ti kolivěk úřadové, aby vždy urozený
50 pán vydán byl. Viece jakož jest již znova vzniklo, ež ungelt po královských městech na zemanech berú, to aby sešlo a toho nebylo, jakož dřéve nebylo. Také o cestách a o silniciech, jakož je proti starému obyčeji obracují jinudy, ty cesty a ty silnice aby

tudíž šly, jakož dřéve, a jinam obracovány nebyly. A nová mýta znova nalezená aby sešla také. Také aby v súdy duchovních světská ruka se nemiesila a nevpadala mocí, ani násilna byla duchovním v jich súdech a práviech, leč by ruka světská k obraně a ku pomoci duchovními byla přizvána a potřebna. A též zase súdov světských duchovníe ruka buď prázdna, tak aby duchovní i světský zachován byl při svých práviech a nebyl nikterak utištěn. Viece jakožto sirotci, pacholíkové neb děvečky, po svých starostách zmrlých zůstávají, kteréhož kolivěk řádu by byli, městského neb jiného, aby v ty sirotky žádný mocí se neuvazoval, ani jich vdával do jich let, než ti aby je držali i vdávali, kteříž k nim právo mají a najbližší jsú k nim. Také o židech, bylo-li by se kde pro ně komu uvázáno a byla která pře o to, aby to bylo pány ohledáno a výše aby nebylo saženo, než jak by listy svědčily. Viece kto by s kým oč právem měl činiti zemským a on se proti právu mocí chtěl brániti, aby to nad ním bylo popraveno, aby se to nedálo.

A tyto všeky věci zemi potřebné a užitečné, i ta bezpečenstvie, mají zatvrzena býti kniežaty i městy i zemany, tak aby ty všekny věci držány byly a před se šly. A to takto mají zatvrzeny býti, abychme my s bratrem svým, s Janem, listy svými utvrdili, tak jakž to ti čtyřie páni vypovědie. A páni aby sobě věrně slíbili i pomáhali o těch o všech věcech, což ti čtyřie páni volení obstanovie, i na to sobě přísahali, aby pravdu vedli, a té nám pomohli i sami sobě proti tomu každému, ač by kto ten byl, jenž by tu pravdu a to panské vypovědění a obstanovenie chtěl rušiti a proti tomu býti. A též jmají sobě slíbiti rytieři, panoše i města i obec i přísieci sobě mají i pánóm také slíbiti i přísieci, že toho panského vypovědění mají pomáhati věrně jako svrchu psáno. A my máme list na se dáti pánóm, rytieřóm a panošiem i městóm, což by pro tu věc zašli, pravdy pomáhajíc, jakž jsme jim kázali, ež ničím zlým těm všem stavóm spomínati nechcem a nemáme. A pro lepší jistost a vyznání, jak smy se pány ostali, přivěsili sme náš majestát k tomuto listu a podlé nás náš bratr, kněz Jan dřéve řečený.

A my Jan, z božie milosti markrabie bramburský, vejvoda zhořelecký a lužnický, vyznáváme, že my kázáním pána a bratra našeho, krále Václava, římského a českého, také naši pečet přivěsili sme k tomuto listu ku přiznání. A slibujem také podlé našeho pána a bratra všeky věci svrchu psané uplně držeti a učiniti beze lsti. Dán na Žebráce léta po božiem narození tisíc tři sta devadesátého pátého léta na letnice, království našich léta českého XXXII a římského XIX.

<4> 1 *množitel* mylným výkladem z latinského *augeo* (množiti, zvětšovati) místo správného „augustus“ (vznešený, posvátný, pak vlastní jméno panovníka); v němčině též mylně „Mehrer des Reiches“ – 3 *řádem* po řadě – 7 *mocně* v moc, do moci; *sstúpeno* postoupeno; *kmetovstvo* šlechtici z nejstarších rodů – 8 *obstanoveno a přiseženo* ustanoveno a v přísahu vzato – 8,9 *před se* dále, stále – 10 *bez přiekaz* bez překážek – 11 *mocno bylo* platilo – 14 *uvázáno* vzato; *stúpeno* postoupeno – 17 *provoláno mezi obcí* (lat. *proclamatio*), veřejně vyhlášeno, aby se přihlásil, kdo by k majetku bez dědiců měl nějaká práva; *u dvorských desk* viz výklad v kap. o deskách (str. 811) – 18 *dřevnieho obyčeje* podle dřívějšího obyčeje; *uvazování* uvedení v držbu – 20 *usazen* ustanoven; *pravdu vésti* pravdu zachovávat – 21 *o dskách zemských* viz výklad v kap. o deskách (str. 811); *obstavenie* ustanove-

ní – 25-26 *písař... k tomu hodný srov. dále Práva zem. Ondř. z Dubé čl. 3 (str. 805) – 27 řečnickém zástupcům, rádcům stran na soudě – 29 pohanové obeslání k soudu – 31 groš dobrý pražský dobrá mince, z dobrého kovu – 32 císař t. j. Karel IV.; pod majestátem pod majestátní velkou pečeti, odtud i listiny vydávané s takovouto pečeti se zovu majestáty – 37 odpověda neb neodpověda... s odpověděním nebo bez něho (zákaz svépomoci v právu) – 38 popraveno rozsouzeno; poprava soud, soudní okrsek – 39 poprávce... soudní úředníci podle práva rozsuzující – 40 skonána provedena – 41 popravovatí souditi – 43 umdleny oslabeny, vymýceny – 45 zlosti nepravosti, zlořády – 50, vydán ustanoven; ungelt dávka, poplatek v král. městech – 51 sešlo bylo zrušeno – 54 ruka moc, zásah moci – 59 po svých starostách zmrlych po svých rodičích zemřelých – 60 do jich let než dosáhnou zletilosti – 62 uvázáno (zde ve smyslu) vydluženo – 63 výše aby nebylo saženo, než... dlužná částka se řídí podle listiny 66 zatvrzen zabezpečen – 72 vypověděnie soudní výrok, nález – 76 pro tu věc zašli vzali se o tu věc – 77 jistost jistota, ubezpečení – 77-78 ostali smy zůstali jsme
 80 lužnický lužický – 84 Dán... 30. května 1395 na Hod boží svatodušní; léta českého království počítána jsou od korunovace Václava IV. (1363) a římského království od korunovace římské (1376)*

PRÁVA ZEMSKÁ ČESKÁ ONDŘEJE Z DUBÉ

Na rozhraní 14. a 15. století napsal nejvyšší sudí království českého Ondřej z Dubé spis o českém právu. Je to první česká právní kniha od autora, jehož jméno známe a který měl nadto vynikající postavení mezi svými vrstevníky. Ondřej pocházel ze staré středověké šlechty, která měla v Posázaví značné statky. Jak Karel IV., tak i jeho syn Václav IV. přibrali Ondřeje do své rady, v níž setrval, i když se později pro spor s panským stavem musil vzdát úřadu. Ondřejovo dílo uchovává bohaté zkušenosti právníka i politika. Autor čerpal mnoho poučení z dřívějších spisů, zvláště z Řádu práva zemského, ale vždy, když je cituje, staví se k nim kriticky. Tím se Ondřejova Práva, která kdysi mylně byla zvána Výklad na právo zemské, příznivě liší od Řádu, který má ráz sbírky polouřední. Již v úvodě Ondřej vystupuje jako karatel tehdejších poměrů, a uvědomíme-li si, že Ondřej z Dubé byl nesporným svědkem prvních vystoupení Mistra Jana Husi (3. července 1411 se zúčastnil jako svědek v rozepři Husově mezi arcibiskupem a universitou), lze zařadit i tohoto starého rádce dvou králů mezi bojovníky za očistu tehdejšího veřejného života.

Ondřej zahajuje knihu Přípisem (čl. 1), na který navazují články předmluvy, poučující hlavně o nejvyšších úřednících (čl. 2-9):

- (1) Najosviecenjšiemu kniežeti, pánu a panu Václavovi, římskému vždy řííš rozmožiteli a českému králi, mému králi milostivému a koruny české dědici přirozenému. Já Ondřej starší z Dubé službu svú poníženú a hotovú ku poslušenství tvé velebnosti, pane a králi muoj milostivý, v tom jakožto tvój věrný, z tvé koruny české přirozenú věřú poddaný, k tvé cti a k tvému i všie země české počestnému i k obecnému dobrému psal sem pamět svú, jež jsem ot svých předkuov a od mnohých starých pánuov, ješto jsú české země právo milovali, a sám jsa mnoho let v úřadu sudieho najvyššieho za tvého otce i za tebe se naučil, vedl i držal svými věrnými tovařiši i s jinými toho času úředníky najviev proto, aby ta ctná práva a zemský řád se mnú starším člověkem neminula. Neboť mním, že málo jest pánuov českých již pohriechu, by pomněli, co jsú jich otcové za právo měli a nepomniec, ani vědúc, vedú každý k své vuoli, své mysli i zámysli v těch úradiech nemilostivě groš dobývajíc mimo staré ustavenie. A skrze to se koruna česká rytiefuov a panoši